

УДК 811.161.2=163.41–115

ФОРМА ПРЯМОГО ДОДАТКА В ЗАПЕРЕЧНИХ КОНСТРУКЦІЯХ В УКРАЇНСЬКІЙ І СЕРБСЬКІЙ МОВАХ

Мілена ІВАНОВИЧ

Університет в Белграді
Студентська площа, 3, 1100 Белград (Сербія)
Кафедра україністики

У дослідженні виділено чинники, які найбільшою мірою впливають на вибір форми додатка в заперечних конструкціях. Зроблено статистичний аналіз матеріалу, який охоплює понад 5 000 сторінок української і сербської художньої літератури другої половини ХХ ст.

Ключові слова: прями́й додаток, ступінь сили заперечення, заперечна конструкція сталий вислів.

Основним засобом вираження прямого додатка в українській і сербській мовах є знахідний відмінок. Головна функція знахідного відмінка – саме об'єктна функція; на відміну від інших відмінків, знахідний функціонує лише як придієслівна форма. Крім того, виразною особливістю знахідного є кореляція з називним відмінком у пасивних конструкціях. Периферійні засоби вираження прямого додатка: родовий, орудний, місцевий з прийменником *по* (в сербській мові знахідний з прийменником *по*), при вираженні деліберативного значення – відмінки, нульовий додаток, підрядне з'ясувальне речення й об'єктний інфінітив. Всі ці засоби за певних умов чергуються зі знахідним відмінком прямого додатка.

Одна з зон кореляції – заперечні конструкції, в яких знахідний відмінок чергується з родовим*. Наявність так званого слов'янського родового спостерігається в обох мовах. Разом з тим, це зона, в якій відмінності між українською і сербською мовами в реалізації перехідності найвиразніші: в українській мові в заперечних конструкціях переважає родовий відмінок прямого додатка – з 709 заперечних речень з нашого мовного матеріалу в 86,9% вжитий родовий відмінок, в сербській мові вживання слов'янського родового набагато вужче – з 660 заперечних речень – 7,4% з родовим, причому цей відмінок найчастіше трапляється у сталих висловах¹ типу *не дати мира, не скидати ока*. В сербському матеріалі навіть 32,4% прикладів з родовим відмінком становлять сталі вислови, причому 24,3% вживається лише з родовим відмінком. На-

* Знахідний відмінок найчастіше корелює з родовим. І.Вихованець виділяє чотири зони кореляції знахідного і родового відмінків: зону формально-синтаксичної трансформації придієслівний знахідний – субстантивний родовий, зону заперечних конструкцій, зону семантичного розмежування за ознакою партитивності/непартитивності і зону переходу об'єктного родового в об'єктний знахідний (*Вихованець І. Система відмінків української мови. Київ, 1987. С.96–97*).

¹ *Гортан-Премк Д. Падеж объекта у негативним реченицама у савременом српскохрватском књижевном језику // Наш језик. Књ. XII, св. 3–6. Београд, 1962. С.143.*

приклад: Ова одлука дубоко га је узбудила, тако да читаве ноћи *ока* готово *није* *склопио* (Јанковић-Бели).

В українському матеріалі сталі вислови становлять лише 3,2% (1,8% має тільки заперечну форму і вживається лише з родовим прямого додатка) – *не давати спокою, не чути ніг, не попустити свого* тощо. Наприклад: Він *не дає* йому *спокою* (Самчук).

Нами виділено чинники, які, на думку дослідників², найбільше впливають на вибір форми додатка в заперечних конструкціях, і зроблено статистичний аналіз нашого матеріалу*. Ці чинники можна поділити на чотири групи: I чинники, пов'язані зі ступенем сили заперечення; II чинники, пов'язані з комунікативною структурою речення; III чинники пов'язані з формальними і лексико-семантичними особливостями додатка IV чинники, пов'язані з формальними і лексико-семантичними особливостями присудка. Статистичні дані можна порівняти за наведеними таблицями:

Таблиця 1 (українська мова)

ЧИННИКИ	ЗНАХІДНИЙ	РОДОВИЙ
Загалом	13,1%	86,9%
I. Ступінь сили заперечення		
Посилене заперечення	16,1%	36,5 %
Послаблене заперечення	3,2 %	1,3%
Відсутність заперечення	22,6%	0,7%
II. Комунікативна структура речення		
Розповідні	89,25%	93, 5%
Питальні	9,7%	4,9%
Окличні	1,1%	1,6%
III. Додаток		
Частини мови		
Іменник	87,2%	77,6%
Займенник	13,8%	20,1%
з того заперечних	0%	48,4%
з того означальних	46,2%	2,4%
з того неозначених	0%	2,4%
з того інших розрядів	53,8%	46,8%
Прикметник	0%	1,8%
Числівник	1,05%	0,5%
Рід		
Чоловічий р.	21%	33,1%
Середній р.	7,4%	16,8%
Жіночий р.	71,6%	48,5%
з того іменників на –а (I відміна)	60,5%	25,5%

² Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській мові. Київ, 1971; Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. Київ, 1987; Гортан-Премк Д. Падеж об'єкта у негативним реченицями у савременом српскохрватском књижевном језику // Наш језик. Књ. XII, св. 3–6. Београд, 1962, С.131–148; Дерибас Л.А. Прямое дополнение при переходном глаголе с отрицанием // Русский язык в школе. 1956. №2. С.21–25; Кашић Ј. Један случај утицаја синтаксичко-семантичких чинника на избор форме објекта // Зборник за филологију и лингвистику. XVI/2. Нови Сад, 1973. С.133–138; Мозгунов В.В. Перехідність як тип валентності дієслова (на матеріалі української мови). Дис... канд. філол. наук. Донецьк, 1997; Мустайоки А. Падеж дополнения в русских отрицательных предложениях 1: Изыскания новых методов в изучении старой проблемы. Хелсинки, 1985; Норман Б.Ю. Переходность, залог, возвратность (на материале болгарского и других славянских языков). Минск, 1972.

* Понад 5000 сторінок української і сербської художньої літератури другої половини XX ст.

Число		
Однина	92,7%	81,2%
Множина	7,3%	18,8%
Абстрактність		
Абстрактні ім.	38%	59%
Конкретні ім.	62%	41%
<i>Власні ім.</i>	5,4%	1,4%
<i>Речовинні ім.</i>	4,9%	7,2%
	з того в партитивних конструкціях 0%	з того в партитив- них конструкціях 51,4%
Детермінованість (синтаксична)	50,5%	42,3%
IV Присудок		
Інфінітив	12,9%	4,3%

Таблиця 2 (сербська мова)

ЧИННИКИ	ЗНАХІДНИЙ	РОДОВИЙ
Загалом	93,6%	6,4%
I. Ступінь сили заперечення		
Посилене заперечення	25,5%	59,5%
Послаблене заперечення	0,2%	0%
Відсутність заперечення	5,1%	0%
II. Комунікативна структура речення		
Розповідні	92,2%	100%
Питальні	5,8%	0%
Окличні	2%	0%
III. Додаток		
Частини мови		
Іменник	74%	97,6%
Займенник	25%	2,4%
з того заперечних	68,3%	100%
з того означальних	2,1%	0%
з того неозначених	0,7%	
з того інших розрядів	28,9%	0%
Прийменник	0,6%	0%
Числівник	0,6%	0%
Рід		
Чоловічий р.	34,3%	60%
Середній р.	22,2%	10%
Жіночий р.	43,5%	30%
з того іменників на –а (III відміна)	34,6%	10%
Число		
Однина	82%	97,7%
Множина	18%	2,3%
Абстрактність		
Абстрактні ім.	62,5%	82,5%
Конкретні ім.	37,5%	17,5%
<i>Власні ім</i>	0,5%	0%

<i>Речовинні ім.</i>	3% з того в партитивних конструкціях 0%	0%
Детермінованість (синтаксична)	44,6%	25%
IV Присудок		
Інфінітив	0,93%	2,7%

І Ступінь сили заперечення

1. Посилення заперечення (найчастіше за допомогою часток *ни – ні, ані* чи за допомогою заперечних займенників *нико, никакав – ніхто, ніякий* і заперечних відзайменникових прислівників *нигде, никад, никако – ніде, ніколи, ніяк* тощо) призводить до частішого вживання родового відмінка в обох мовах: в українській 36,5% усіх конструкцій з родовим прямого додатка становлять речення з посиленням запереченням (16,1% із знахідним), в сербській – 59,5% з родовим, 25,5% із знахідним: Наприклад: І школи не кінчила і навіть нікчемної довідки бухгалтер не дав (Гончар); О свему томе сам Јанко никада није *ни речи прозборио*, тако да се чинило као да он о овим причама нема ни појма (Јанковић-Бели).

2. Послаблення заперечення (за допомогою прислівників типу *умало, замало – мало, трохи, ледве*) діє в протилежному напрямі – збільшує фреквенцію знахідного відмінка в заперечних конструкціях. Наприклад: *Ј ластівку ледве не зловив*, – сказав він (Шевчук).

У сербському матеріалі виявлено лише один приклад конструкцій цього типу, причому зі знахідним прямого додатка, оскільки в сербській мові подібні значення виражаються найчастіше стверджувальними конструкціями. Наприклад: *Пођох да изустим своје име, али у тренутку када ми је странац додирнуо длан – нешто ме још силније шчепа, овај пут за дијафрагму, и ја умало не изгубих свест* (Радовановић).

3. Відсутність заперечення у значеннєвому плані при наявності його на формальному призводить майже до виключного вживання знахідного відмінка в подібних конструкціях. Наприклад: *Запам’ятај ці слова: нічого в житті своєму не досягнеш, коли не втямиш і не вкладаєш у серце цю науку...* (Шевчук); *Сви из његове пратње, исто тог трена, престадоше да једу зурећи испред себе, све док им он климањем главе не даде знак да наставе обед* (Радовановић).

Стверджувальне значення трапляється в декількох різновидах заперечних конструкцій. Часто заперечній конструкції в одній мові відповідає стверджувальна в іншій. Так, одному різновиду підрядних допустових речень зі сполучними словами *як (не), скільки (не), куди (не), який (не)* і т.і. в сербській мові відповідають стверджувальні. Наприклад: *І Христа ж який не принесла карбованець — усе туди* (Головка); *Колико је год пута покушао да из свог грла исцеди неку реченицу*, неко питање или макар општєну псовку (...) исто толико пута је себе у томе спречіо... (Петровић).

II. Комуникативна структура речення

У питальних заперечних реченнях спостерігається певна домінація знахідного відмінка в обох мовах. Вживання знахідного в реченнях даного типу зумовлено, на нашу думку, не стільки самою комуникативною структурою речення, скільки його значенням, яке може бути як стверджувальним, так і просто виражати припущення, здивування або сумнів – дія не заперечується, а мовець тільки сумнівається, не вірить,

не знає, відбулася дія чи ні³. Наприклад: Мамо, а чи *не принесли б* ви мені мисочку узвару? (Довженко); *Није ли* тај Кратовац поново, дословце *поново Казимирове реч*и? (Петровић).

III. Формальні і лексико-семантичні особливості додатка

Чинники цієї групи мають найвиразніший і найрізноманітніший вплив на вибір форми прямого додатка в заперечних конструкціях. Виділяються такі чинники:

1. Частини мови, якими виражається додаток

У заперечних конструкціях з родовим відмінком у сербській мові спостерігається майже повна відсутність займенників. У нашому матеріалі тільки один приклад з родовим відмінком займенника, причому заперечного. Наприклад: *Ничег братског није осећао*, нити је схватао зашто би требао баш да осећа, за тај нос, за те закрвављене очи, жућкасте, пуне тачкица, за целог тог великог клипана, одевеног као страшило (Црњански).

В українській мові ситуація інакша. Якщо додаток виражений займенником, то він вживається переважно в родовому відмінку. У даному випадку вибір відмінка залежить від значення займенника. Заперечні і неозначені займенники вживаються лише в родовому відмінку. Наприклад: Володько зупиняється, *не відповідає нічого*, проводить дядька поглядом і йде далі (Самчук); Ніхто того не бачив, а тому й *не міг сказати чогось певного* (Яворівський).

Означені займенники частіше вживаються в знахідному відмінку. Наприклад: *Не лишу ж отак усе на полі...* (Самчук).

2. Рід іменника, яким виражений додаток

В обох мовах іменники жіночого роду вживаються в заперечних конструкціях переважно в знахідному відмінку, причому так звані іменники на -а (іменники І-ї відміни в українській мові, тобто III-ї в сербській) в нашому матеріалі трапляються частіше в знахідному, іменники ж з нульовим закінченням частіше вживаються в родовому відмінку. Наприклад: Намоклий черевик уже *не чавив його ногу* (Яворівський); *Ти не поштуєш традицију* наше куће (Михайловић)

На нашу думку, тут на вибір форми впливає не сама категорія роду, а формальні і лексико-семантичні особливості цього класу іменників. Щодо формальних характеристик, ідеться про омонімію форм родового відмінка однини і знахідного множини, так що вживання цих іменників у знахідному відмінку може бути засобом елімінації можливих двозначностей, хоча не спостерігається їх ширше вживання в тих випадках, коли на форму вказують узгоджені означення* або контекст. Наприклад: *Не можна народові волю велику давати*, але ж не можна над ним канчуком правити (Самчук).

Іменники жіночого роду є як конкретними, так і абстрактними. Іменники ж з нульовим закінченням належать головним чином до класу абстрактних, чим можна пояснити їх вживання переважно в родовому відмінку. Наприклад: Та Підкова *не дав йому можливості* розчаруватися в цьому назавжди (Яворівський); Али страх ју је да би се поново расплакала, па више *не би смогла снаге* да крене ... (Тишма).

3. Число іменника, яким виражений додаток

Статистичні дані нашого матеріалу свідчать про певний вплив категорії числа іменників на вибір форми прямого додатка, причому вплив цей відбувається в різних напрямках в українській і сербській мовах: в українській мові при вживанні іменни-

³ Мустайоки А. Падеж дополнения в русских отрицательных предложениях 1: Изыскания новых методов в изучении старой проблемы. С.53–54; Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській мові. С.23.

* З другого боку, означення є одним із способів детермінації додатка, що, у свою чергу, впливає на його частіше вживання в знахідному відмінку.

ків у множині переважає родовий відмінок (родовий – 18,8%, знахідний – 7,3%), в сербській знахідний (знах. – 18%, род. – 2,3%). Суть впливу категорії числа, очевидно, полягає в її основному значенні одиничності/неодиничності, а імовірно, в певних окремих значеннях. Так, форма множини може мати нереференціальне значення, вказуючи не на кількість конкретних предметів, а на клас предметів взагалі, чим можна пояснити переважання родового відмінка в множині в українській мові. Наприклад: *До вашого відома, я взагалі не читаю книжок* (Шевчук); *Люди ґеговог кова никад не траже сусрете на тај начин* (Радовановић).

З другого боку, в сербській мові, за наявністю такого самого значення форм множини, переважає знахідний відмінок. Тому зробити будь-які висновки можна тільки після ретельного аналізу всіх значень форм однини й множини в обох мовах*.

3. Семантичний розряд, до якого належить іменник, яким виражений прямий додаток:

а) абстрактні і конкретні іменники

В обох мовах абстрактні іменники вживаються здебільшого в родовому відмінку. Наприклад: *Може, і справді до нашої темної малої хати приходять Бог, і ніхто, крім матері, не відчуває так виразно його присутності* (Самчук); *Слушаху свирку за коју не могаху да нађу разлога, јер је допирала из зидова* (Црњански).

Іменники ж з конкретним значенням трапляються переважно в знахідному. Наприклад: *Богдан ще не отримав свою преміальну машину, бо на базі нема білого кольору...* (Яворівський); *Није палио лампу, није отварао радио, седео је заваљен у фотелји и одмарао се склопљених очију* (Гишма).

б) власні і загальні іменники**

Оскільки власні іменники позначають назви конкретних осіб чи предметів, виділяючи окремі реалії з ряду однорідних, у заперечних конструкціях вони вживаються головним чином у знахідному відмінку. Наприклад: *Настю ніхто не чіпає*, але Матвій таки дістав “повістку” тоді-то й тоді явитись до штабу корпусу – Жолобки, дня і т.д. (Самчук); *Па никад није видела Раику у јесен, кад брда пожуте и лишће на дрвећу* (М. Савић, АСП).

І.Вихованець підкреслює, що при дієсловах ментальної діяльності, а також при перцептивних дієсловах власні назви трапляються частіше в родовому відмінку⁴, що підтверджується нашими даними. Наприклад: *Ти не бачив Оксани?* (Шевчук); *Та титки Зіньки не забудь!* (Самчук)

в) речовинні іменники і значення партитивності

Опозиція партитивність/непартитивність охоплює одну зону кореляції знахідного і родового відмінків. Ця опозиція переходить і в зону заперечних конструкцій: наявність партитивного значення в даних конструкціях зумовлює вживання родового відмінка. Оскільки додаток у партитивних конструкціях виражений переважно речовинними іменниками, то цей розряд іменників у заперечних реченнях найчастіше спостерігається в родовому відмінку. Наприклад: *Помітивши, що Дорош не допив молока із глиняно-*

* Результати нашого аналізу обмежені у зв'язку зі специфікою функціонування категорії аніматності в українській і сербській мовах. В українській мові ця категорія виражається в формах знахідного відмінка іменників всіх родів – чоловічого в однині і множині, середнього і жіночого тільки в множині. В сербській мові ця категорія реалізується лише у формі знахідного відмінка однини іменників чоловічого роду. Оскільки в даних випадках форма знахідного відмінка іменників, що позначають істоти, не відрізняється від форми родового відмінка, такі іменники не входять у наш матеріал, що може впливати на релевантність наших даних.

** Тут також треба взяти до уваги обмеженість наших даних, оскільки аналізуються лише ті власні іменники, в яких форма знахідного відмінка не збігається з родовим

⁴ Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській мові. Київ, 1971. С.21.

го кухля, вона образливо піджала губи (Тютюник); Одмах же, у току вечере, почео причу о месмеризму и уочљивим телесним енергијама, јасно стављајући Лејделу до знања да му његова открића у сексогамији ништа не значе и да за такву врсту знања *не даје ни паре* (Радовановић).

5. Детермінованість додатка

На цей чинник вказує більшість дослідників, підкреслюючи вплив як формальної (за допомогою узгодженого і неузгодженого означення або підрядного означального речення), так і контекстуальної (контекст висловлення вказує, що додаток має конкретного, детермінованого референта в екстралінгвістичній дійсності) і прагматичної (для мовців об'єкт повністю детермінований, на що і вказують вибором форми знахідного відмінка*) детермінованості.

Наше дослідження охопило формальну детермінованість. Статистичні дані показують, що в заперечних реченнях, в яких додаток будь-яким способом детермінований, в обох мовах переважає знахідний відмінок. Наприклад: Тимко топтався поперед і ніяк *не міг знайти клямку від дверей* (Тютюник); Од них такође *није могао да очекује расправу о стварима за које није имао одговоре* (Бајац).

IV. Формальні і лексико-семантичні особливості присудка

1. Формальні особливості присудка, за нашими статистичними даними, не мають особливого впливу на вибір форми прямого додатка в заперечних конструкціях. Їх вплив, найчастіше, супроводжується впливом інших чинників, і не завжди можна визначити, який саме з чинників має визначальний вплив і яким саме способом впливає форма присудка.

Найбільший вплив в українській мові має форма інфінітива⁵. Знахідний відмінок зустрічається в усіх областях вживання інфінітива (складений модальний і фазний присудок, інфінітивні односкладні речення, підрядні речення мети тощо): *І не треба, мабуть, бабцю, забивати собі голову думками про смерть...* (Шевчук); Марко, щоб *не нести* всю дорогу *торбину* з харчами, примотузив її бикові до рога (Тютюник); Але *хіба не знати твою печаль?* (Головко).

З другого боку, в усіх цих конструкціях використовується родовий відмінок. Тільки в модальних конструкціях спостерігається значно більша частота родового. В інших конструкціях інфінітив є лише ще одним, додатковим чинником серед інших чинників.

У сербському матеріалі помітного впливу інфінітива не зафіксовано**.

2. Дієслова типу *бажати, вимагати, воліти, грати, досягти, жадати, ждати, завдавати, зазнавати, набувати, потребувати, просити, співати, стерегти, хотіти, чекати, шукати* керують в українській мові родовим відмінком як у стверджувальних, так і в заперечних конструкціях. Їх майже безвиняткове вживання з додатком у родовому відмінку у стверджувальних конструкціях зумовлює адекватне вживання в заперечних конструкціях. Наприклад: Він думає так, як треба думати кожному, хто чесно хоче жити на землі, хто *не бажає чужого*, але й не дозволить, щоб і його використовували (Самчук); Сьогодні він *не хоче спогадів* (Головко).

3. На особливу увагу заслуговують заперечні конструкції з дієсловом *мати* – *имати*. В українській мові в конструкціях з присудком, вираженим цим дієсловом,

* Так, форма прямого додатка в заперечних конструкціях може бути показником категорії означеності/неозначеності, причому маркованою формою в українській мові виступає знахідний, в сербській – родовий відмінок (пор. Мустайоки А. Падеж дополнения в русских отрицательных предложениях 1: Изыскания новых методов в изучении старой проблемы. Хельсинки, 1985. С.86–87).

⁵ Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській мові. Київ, 1971. С.25.

** Для сербської мови інфінітивні конструкції нетипові (крім складеного дієслівного присудка).

вживається тільки родовий відмінок. Наприклад: *Таж я маленький був і ще не мав тоді здорового глузду* (Довженко).

У сербській мові спостерігається переважння родового відмінка порівняно зі знахідним (60,7% – родовий, 39,3% – знахідний). У конструкціях з цим дієсловом діють ті ж чинники, що в інших конструкціях. Відчутний вплив а) сили заперечення, б) семантичних розрядів, до яких належить іменник, яким виражений додаток, і в) детермінованості додатка. Порівн.: а) *Зарону причу за коју немаш ниједног јединог доказа?* (Шћепановић); *Ми Цигани немамо цара ни државе, па зашто да ратујемо?* (М.Лалић, АСП: 63); б) *Што ли деспотица Јелена није могла имати порода?* (Николић); *Моја мама нема од њега ни слику ни писмо* (Д.Михаиловић, АСП); в) *Више нема жене, увиђао је Кронер; жена до које је дошао по цену понижења, пада, напушта га* (Тишма). *Зашто да ја немам своју кћер, а други, којих нема, да је имају?* (Тишма).

На відміну від конструкцій з іншими дієсловами, в заперечних конструкціях з дієсловом *имати* можливе вживання займенників (тільки заперечних) в родовому відмінку. Наприклад: *У вилицама није имала ничег сем земље, лишћа и песка* (Булатовић).

Крім того, значну частину нашого матеріалу (32,4%) становлять сталі вислови. Наприклад: *И трећи пут га видех: није имао образа* (Булатовић).

Домінування родового відмінка в конструкціях цього типу найчастіше пояснюється аналогією з безособовими конструкціями з присудком *нема*⁶: *Нема никаквих фотографија, укратко, или их мени Ковач није помињао* (Петровић); *Але ще ноћи нема, ше й сумерків не було* (Лепкий).

Вплив зазначених чинників на вибір форми прямого додатка в заперечних конструкціях неоднаковий. За нашими статистичними даними, спостерігається найвідчутніший вплив сили заперечення, формальних і лексико-семантичних особливостей додатка, а також його детермінованості. Порівняльний аналіз українського і сербського мовного матеріалу показує, що більшість чинників у цих мовах збігається і що їх вплив відбувається в однакових напрямках. Переважне вживання родового відмінка в конструкціях такого типу в українській мові означає знахідний як марковану форму, якою виражається означеність, референціальність об'єкта або перехідної ситуації загалом. В сербській мові знахідний майже повністю витіснив родовий, який є маркованою формою, а його вживання вказує на неозначеність, узагальненість, неререференціальність⁷.

Крім того, необхідно зазначити, що ці чинники не діють окремо, кожен сам по собі. На нашу думку, тут ідеться про ряд комплексних взаємопов'язаних впливів, які разом, тим чи іншим способом, визначають вибір форми прямого додатка. Так, аналіз дії чинників сили заперечення і детермінованості додатка дає різні дані, залежно від того, чи ці чинники аналізуються окремо чи у взаємодії: навіть 42,3% конструкцій з родовим відмінком в українському матеріалі становлять речення з детермінованим додатком; проте, якщо брати до уваги лише ті конструкції, в яких чинник детермінованості (який зумовлює вживання знахідного) не конфліктує з чинником сили заперечення (який же зумовлює вживання родового), то їхній відсоток значно зменшується – 19,8%. Схожа ситуація спостерігається в сербській мові. Порівн.: *Ни, не брав, не крав ні соломини чужої, ні, навіть у думці* (Самчук); *Нешто му уштравају, мада последњих дана није од себе давао знака никакве болести* (Тишма); *Таміш і досі не зауважив зелених пагонів верби, що провисали над його ліжком (і вночі навіть лоскотали йому високе чоло)* (Яворівський); *Зато, не знајући коњу имена, прозвао га је Цветко* (Николић).

⁶ Вихованець І.Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській мові. Київ, 1971. С.23.

⁷ Ивић М. Лингвистички огледи. Београд, 1996. С.116–117.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:**Українська мова:**

- Головка А. Твори. У 2-х т. 1. Київ, 1986.
Гончар О. Собор. Київ, 1989.
Довженко О. Зачарована Десна. Київ, 1994.
Лепкий Б. Мазепа. CD Золота скарбниця України. Бібліотека української літератури для школярів. Київ, 2000 (ISBN 966-7423-50-6).
Самчук У. Волинь. Київ, 1993.
Тютюнник Г. Вир. Київ, 1990.
Шевчук В. Дім на горі. CD Золота скарбниця України. Київ, 2000 (ISBN 966-7423-50-6).
Яворівський В. Оглянься з осені. Автопортрет з уяви. Київ, 1984.

Сербська мова:

- АСП: Пантић М. Антологіја српске приповетке (1945–1995). Београд, 1997.
Бајац В. Друид из Синдидуна. Београд, 1998.
Булатовић М. Ђаволи долазе, Београд, 1991.
Јанковић-Бели М. *Бледа* месечева светлост, http://www.rastko.org.yu/knjizevnost/fantastika/mjankovic/mjankovic-svetlost_c.html
Михаиловић Д. Треће пролеће. Београд, 2002.
Николић В. Проклета Јерина. Београд, 2002.
Петровић М. Панкратион. http://www.rastko.org.yu/knjizevnost/umetnicka/mpetrovic-pankraton_c.html
Радовановић С., Обрнута црква (повест о ђаволу). http://www.rastko.org.yu/knjizevnost/umetnicka/sradovanovic/sradovanovic-obrnuta_c.html
Тишма А. Тишма, Употреба човека. Београд, 1977.
Црњански М. Сеобе, Београд, 1998.
Шћепановић Б. Искуљење, Београд, 1993.

**THE FORM OF DIRECT OBJECT IN THE NEGATIVE CONSTRUCTIONS
OF THE UKRAINIAN AND SERBIAN LANGUAGES****Milena IVANOVICH**

University in Belgrade
3 Studentska Sq., 1100 Belgrade (Serbia)
The Chair of Ukrainian Studies

The factors that above all have influence on the choice of the form of object in negative constructions are highlighted in the research. Statistic analysis of the material that includes more than 5000 pages of Ukrainian and Serbian fiction in the second half of XX century is done.

Key words: direct object, the level of negation force, negative construction, stable expression.

Стаття надійшла до редколегії 17.04.2004
Прийнята до друку 18.06.2004